

El Polònia de TV3: tastets paremiològics amb versions en francès i castellà

Xus UGARTE BALLESTER

Universitat de Vic

x.ugarte@uvic.cat

Résumé : L'objectif de cette communication est une radiographie parémiologique de *Polònia*, le programme satirique le plus vu de la télévision catalane (TV3). Chaque émission balaie l'actualité politique bien sûr mais jette aussi un regard critique et humoristique sur des thèmes aussi divers que la météorologie, la monarchie, la gastronomie, la police ou la religion. Nous analyserons ici les différents aspects linguistiques et parémiologiques (proverbes, dictons, locutions) sur lesquels s'appuie le comique du programme.

Mots-clés : *Polònia*, parémiologie, émission comique, manipulation linguistique, télévision catalane (TV3).

1. El context¹

L'objectiu de la comunicació és una radiografia paremiològica, en sentit ampli, del programa satíric més vist i famós de TV3, el *Polònia*. Aquesta emissió, amb un humor estripat amb reminiscències del sainet català del segle XIX, del teatre de Pitarra, del Capri televisat dels anys 70, i, lògicament, de molts programes de sàtira política de tantes televisions del món, repassa en gairebé cada edició l'actualitat no només estrictament política, sinó que s'ocupa també regularment d'altres temes que no són necessàriament de primera pàgina i que mencionarem més endavant. La primera emissió fou el 16 de febrer de 2006. L'embrió del *Polònia* va ser el programa *Minoria absoluta*, de la cadena de ràdio RAC 1. S'emet un cop per setmana, els dijous en hora punta, amb una duració d'uns 30 minuts. És un programa amb una quinzena d'actors i actrius que representen personatges fixos i itinerants, tot i que no tots, òbviament, apareixen a cada sessió. Hi ha algun actor que arriba a representar divuit papers diferents.

El nostre corpus està extret del subapartat *Polonews* de la pàgina web del programa. Tant a l'emissió per a la TV com al web, presenten en versió *Telenotícies* les novetats principals de la setmana. Els presentadors són alhora imitadors de locutors de televisió reals.

Pel que fa al nom del programa, és ben sabut que *polacos* és un malnom que els espanyols atorguen als catalans, i que aquests assumeixen amb més o menys resignació. L'origen no és del tot clar: mentre que la versió més estesa és que parlen una llengua estranya que els monolingües espanyols no poden desxifrar, hi ha alguna versió més rebuscada, sobre un govern de mitjans del segle XIX anomenat *los polacos* i en el qual hi havia força catalans. Però no sembla tampoc una font gaire fiable. Per cert, la versió *polac* en el sentit de «català» apareix com a tal en els diccionaris d'argot barceloní, de la mateixa manera que *polaco* té aquesta accepció en els repertoris d'argot en castellà. El recull que duem a terme pertany als darrers anys de *Polònia*, des del 2008 i fins el gener de 2010. Atès que es tracta d'un programa d'actualitat, la intenció era presentar els esquetxos més recents. Una circumstància objectiva ha fet, però, que el recull s'hagi

¹Aquest treball s'emmarca dins les investigacions del Grup de Recerca Consolidat (2009 SGR 736) «Textos Literaris Contemporanis: estudi, edició i traducció» de la Universitat de Vic.

alentit al voltant del mes d'octubre de 2009: presumptament per un canvi de guionista o per algun altre criteri, la redacció sembla haver abandonat les parèmies, els jocs de paraules lingüístics o l'argot i decantar-se per una sàtira més basada en paròdies de situacions o personatges afins. Es tracta, des del meu punt de vista, d'una concepció més visual i teatral, amb menys atenció per l'humor procedent del llenguatge. Malauradament, aquesta nova tendència també ha anat acompanyada d'un detriment de la qualitat del català que s'hi utilitza: hi trobem més barbarismes, segurament involuntaris, o algunes construccions sintàctiques poc genuïnes o calcades directament del castellà.

Quant a la temàtica, es tracten les qüestions més candents de la setmana i algunes del mateix dia d'emissió. El en *Polònia* repassa cada edició l'actualitat política nacional, estatal i internacional, que ocupa la part més extensa. Altres temes recurrents, amb personatges més o menys fixos són:

La religió, amb la figura incombustible del Papa Benet XVI. Cal recalcar que és un dels personatges més populars del programa; ens sembla un fet destacable, atès que el Pontífex apareix força esporàdicament als titulars quotidians. I, dit sigui de pas, la religió no deu ser justament un àmbit gaire present a la vida dels telespectadors de *Polònia*, la majoria joves. Altres seccions itinerants són o han estat la gastronomia, protagonitzada per cuiners catalans de renom, la família reial espanyola al complet, cantants com Lluís Llach o escriptors com Quim Monzó. Personatges històrics com el dictador Franco, o antics presidents de la Generalitat, vius o morts, irrompen en el present de *Polònia*.

L'esport, i més concretament el futbol, i, per filar més prim, el Barça, són una qüestió massa important per a alguns catalans per tractar-la juntament amb altres temes. Així doncs, la mateixa productora, amb gairebé un repartiment idèntic d'actors, va crear *Crackòvia*. Com diu el productor, Toni Soler, al pròleg del llibre *Crackòvia*, èxit de vendes de Sant Jordi 2009, «com que l'equip del *Polònia* està ple de *futboleros*, que a més són culers fanàtics, de seguida vam veure que el món de l'esport era prou important i prou ridícul per merèixer una paròdia». El joc de paraules del nom és clar: fa referència a una ciutat de Polònia, escrita a partir de la paraula anglesa *Crack*; per tant, la ciutat dels millors.

2. L'humor lingüístic i la paremiologia

La posada en escena del programa conté un elevat grau de comicitat gràcies a aspectes lingüístics: manipulació de llengües, paròdia de defectes de parla, al·lusions, segons sentits, jocs de paraules i també parèmies. Parèmies que aquí analitzarem, com s'ha esmentat abans, en un sentit ampli, atès que hem inclòs en el nostre corpus, a més de refranys, frases fetes i locucions, termes d'argot, creació de noms i ús d'altres llengües.

Per qüestions òbvies de llargària, hem fet una tria en nombre i tipologies i hem estalviat la contextualització de cadascuna d'elles; aquest darrer aspecte és important perquè, sovint, el sentit satíric només s'entén amb una explicació més llarga que la frase on apareix la parèmia o pseudoparèmia i, sobretot, si hi ha familiaritat amb la situació o les persones objecte de la paròdia.

2.1. Les llengües del *Polònia*

La manipulació de les diferents llengües per part dels personatges és un element important de la paròdia. Al *Polònia* trobem, pel cap baix, aquesta tirallonga d'idiomes:

- Català: llengua vehicular. L'empren personatges catalans i la majoria d'estrangers, amb l'accent corresponent.

- Català «deformat»: emprat per personatges estrangers.
- Català «montillès»: exclusiu del president de la Generalitat, José Montilla.
- Castellà: parlat per personatges espanyols o llatinoamericans; també per catalans parlant amb aquests.
- Imitacions lingüístiques: italià, llatí, francès, etc.

2.2. Taxonomia

Procedim ara a una definició dels elements paremiològics o para-paremiològics que conté la selecció del nostre corpus. Efectivament, contra el nostre propòsit inicial, hi hem inclòs altres elements lingüístics que afegeixen llenya humorística a la sàtira del discurs. Els classificarem en parèmies (refranys i frases fetes), locucions, argot, compostos, imitacions de llengües, barbarismes.

Una **parèmia** és una unitat fraseològica que es caracteritza per un enunciat breu, sentenciós, reconegut i de forma fixa. Les frases fetes o dites i els refranys pertanyen doncs a aquesta categoria. La diferència és que el refrany presenta més autonomia en la seva textualització (Conca 1993: 58). Dos exemples del nostre corpus serien: *la primavera*, *la sang altera* (refrany); *carregar el mort* (frase feta).

La **locució** és una unitat lingüística que substitueix un element parcial d'una frase, sigui un substantiu, un adjectiu o un adverb. Per contrast amb la parèmia, no és una unitat de sentit per ella mateixa. Ex.: *com un Sant Pau*.

L'**argot** es defineix com una manera de parlar especialitzada, distinta de les maneres comunes a tots els usuaris d'una llengua. Ara bé, l'argot que apareix al corpus es refereix a la parla col·loquial, a formacions lèxiques o fraseològiques que es posen de moda, generalment a zones urbanes, però que s'estenen ràpidament per tot el territori. Ex.: *tio*, *pebrots*.

La **imitació de llengües** és un entreteniment molt usual per parodiar una altra llengua; es tracta de fer una caricatura fònica d'un altre idioma a partir del propi. Ex: l'italià del Papa de Roma de *Polònia* té com a gairebé únic criteri prioritzar la vocal *i*, a partir d'una barreja arbitrària de català i castellà.

Hem recollit també **paraules compostes**, o **compostos** amb fort contingut semàntic. Ex.: els àlies *Arrencaqueixals ZP* i *Estomacacostelles Rajoy*.

Un **barbarisme** és una forma lèxica d'origen estranger (en el nostre cas el castellà) que no es considera assimilada a la llengua pròpia. Ex.: *bueno* [pronunciat *buenu*], *enfermetat*.

Amb la finalitat de donar encara més color i comicitat al discurs, alguns personatges a *Polònia* engeguen dites, refranys i locucions que no sempre es reciten en estat pur. En aquest sentit, les expressions paremiològiques estan manipulades parcialment, o citades en una altra llengua, o senzillament inventades però amb la legitimitat que els sembla atorgar el ritme i la rima.

3. El corpus, amb enllaços i equivalències en francès (F) i espanyol (E)

3.1. Parèmies repertoriades: refranys

C- El Govern alerta del perill d'allaus de mossos. *La primavera la sang els altera*.

F- *Au printemps, le sang se renouvelle*.

E- *La primavera, la sangre altera*.

C- Montilla calma els bisbes amb regals d'emissores. Les emissores de ràdio que el Consell de l'Audiovisual (CAC) dona als bisbes han canviat el refrany: de «*pagant sant Pere canta*» s'ha passat a «*donant emissores sant Pere canta*».

F- *L'argent n'a pas d'odeur*.

E- *Poderoso caballero es Don Dinero*.

C- Obama: *Hostes vingueren, que de casa ens tragueren*. Ha tornat a venir aquell pesat del ZP.

F- *Accueille chez toi le déshérité, il deviendra ton héritier*.

E- *De fuera llegará quien de casa nos echará*.

3.2. Parèmies repertoriades: frases fetes

C- Losantos instal·la antenes als coloms per re-emetre el seu programa a Catalunya. Així podrà seguir *cagant-se en tot*.

F- *Pisser sur...*

E- *Cagarse en...*

C- Francisco Camps: «He sentit l'impuls de menjar espàrrecs. Quan estic de mal humor, se m'obre la gana. I, a més, són diürètics». Així (Camps) podrà seguir *pixant fora de test*.

F- *Être à côté de ses pompes*.

E- *Irse por los cerros de Úbeda*.

C- Un camió passa per un toll i esquitxa a tots els polítics. Tots ells s'han canviat l'americana com si no hagués passat res.

F- *Changer de chemise, retourner sa veste*.

E- *Cambiarse la camisa*.

C- Farreres es fa el viu en el judici del cas Treball. Li *carreguen el mort* a un difunt. Els informes plagiats, pels quals la Conselleria de Treball va pagar 46.000 euros, els va encarregar un senyor que ja és mort, segons diu l'ex conseller Farreres. Per ara el mort no diu res.

F- *Mettre tout sur le dos de quelqu'un*.

E- *Cargar el mochuelo*.

C- Ningú compra però els pisos segueixen *constant un ou*.

F- *Coûter quelque chose les yeux de la tête*.

E- *Costar un huevo*.

C- Uns pirates informàtics d'origen desconegut han hackejat la web del còmic anglès Mr. Bean, en confondre-la amb la de la presidència europea de Zapatero. «En els gags, el personatge de Mr. Bean se'l veu tan desorientat com Zapatero en els fòrums europeus. A més, *acaben com el rosari de l'aurora*, com la política econòmica de ZP».

F- *Finir en eau de boudin*.

E- *Acabar como el rosario de la aurora*.

3.3. Locucions repertoriades

C- El Papa perfora el sarcòfag de sant Pau i descobreix que era «*més alt que un sant Pau*».

F- *Long comme un jour sans pain*.

E- *Más largo que un día sin pan*.

C- Amb aquesta frase, i tres *botifarres*, Vidal-Quadras ha contestat a les acusacions que li havia llançat el candidat d'ERC, que va acusar la família del polític popular d'haver traficant amb esclaus durant el segle XIX.

F- *Bras d'honneur*.

E- *Corte de mangas*.

3.4. Creació de noms i noms compostos

Els arqueòlegs *Indiananza Aguirrejones* i *Mariano Filemón*, han localitzat en un racó d'un ajuntament oblidat durant molts anys, restes d'un *peperus honestibus* en bon estat de conservació.

Arrencaqueixals ZP i *Estomacacostelles Rajoy* protagonitzen el combat de l'any. L'espectacle de la lluita lliure professional torna al Congrés dels Diputats.

Carod s'arma cavaller medieval per venjar la caiguda d'Ibarretxe. El vicepresident va demanar que a partir d'ara sigui anomenat *Carod Lo Blanc*.

3.5. Manipulacions lingüístiques

«I es que estic molto obsessionati con la ricuperacione da questa lingua [llatí]. Quan vaig de compris per rebaxis me emprovi uns pantalonis i me fan bossa del cul, no ho dic aixini, m'expresso dient: 'Ui, me queda un *anus horribilis*'».

La crisi financera arriba als bancs de semen. Baixen els *tios d'interès*.

De «pagant sant Pere canta» s'ha passat a «*donant emissores sant Pere canta*».

Rouco demana oblidar el franquisme (de l'Església): *Que Dios nos dé un buen Alzaimer*

<http://www.tv3.cat/pprogramas/polonia/polSeccio.jsp?seccio=polonews&idint=3730>.

C- Jordi Hereu traslladarà els Pirineus a Collserola. Per aclimatar millor la candidatura dels Jocs Olímpics d'Hivern. «Ja ho diu la dita: *si Mahoma no va a la muntanya, la muntanya anirà a Barcelona!* I així ja tenim on col·locar el fotimer d'aturats, no?», ha declarat exultant

<http://www.tv3.cat/pprogramas/polonia/polSeccio.jsp?seccio=polonews&idint=7751>.

F- *Si la montagne ne vas pas à Mahomet, Mahomet va à la Montagne.*

E- *Si la montaña no va a Mahoma, Mahoma va a la montaña.*

3.6. Argot

C- Els jutges es *cabregen* i decideixen fer vaga. Els jutges, que tardaven 5 anys en redactar una sentència, ara tardaran 5 anys i un dia.

F- *S'emmerder.*

E- *Cabrearse.*

C- Hereu nega que la grua serveixi per fer *calés*. Només és per *tocar els pebrots*.

F- *Faire du blé.*

E- *Ganar pasta.*

F- *Emmerder.*

E- *Tocar las narices / los cojones.*

C- Francisco Camps declara *en pilotes* per demostrar que no li han regalat cap vestit.

F- *À poil.*

E- *En pelotas.*

3.7. Llengües manipulades

Imitació: italià <http://blogs.tv3.cat/polonia.php?itemid=23257&catid=600#more>

«Montillès». Montilla progressa adequadament, segons la senyoreta.

<http://www.tv3.cat/pprogramas/polonia/polSeccio.jsp?seccio=video>

Ja diu seche chuches d'un chuchat...

Saura: Xoan Saura se sent incomprès i perseguit; «Estan a punt de bombardexar-me».

3.8. Altres llengües

A Obama li surten cabells blancs i canvia d'eslogan: «*Yes we canas*».

El tripartit inverteix part dels diners del finançament en un assessor matrimonial. Montilla, Saura i Carod preparen un *ménage à trois* per reconduir la seva relació. Vidal-Quadras ha volgut defensar també l'honor de la seva família explicant que molts dels esclaus que els seus familiars «van traslladar amablement a les Amèriques» van fer fortuna i ara ocupen càrrecs de rellevància. «I no vull dir noms però podem esbrinar de qui parlo, eh? *Yes we can*, eh?».

3.8. A tall de conclusió

Després d'aquest mostreig, gosaríem fer les reflexions següents.

L'aportació paremiològica del programa *Polònia* és força discreta. Per dir-ho d'una altra manera, voldríem creure que la competència paremiològica que demostren els gags és inferior als coneixements, actius o passius, de la mitjana de la població catalanoparlant pel que fa a refranys i dites o frases fetes. Dit això, no és pas voluntat de qui escriu aquestes línies fer una valoració negativa dels recursos para-paremiològics del programa analitzat. A una emissió basada en gags, li calen fórmules ràpides, que defugin el tarannà sentenciós d'un refrany. Igualment, poques vegades cal la moralitat inherent als proverbis, segellades amb ritme i rima. Per aquesta raó, trobem a bastament locucions més breus, inserides a l'oració com una espurna humorística. L'argot genèric, conegut de qualsevol parlant català, hi és força present. Per oferir més picantor al discurs, s'han triat moltes unitats locutives o termes d'argot amb connotacions escatològiques. Cal dir, però, que són d'ús comú a la parla col·loquial. Arribats a aquest punt, ens podríem demanar el grau d'influència del llenguatge d'una emissió amb tant alt nivell d'audiència en el conjunt dels telespectadors. Penso ara en una opció que va fer fortuna, tot i que sovint ha estat parodiada per poc natural; així tots els personatges doblats de l'americà diuen, des que hi ha televisió en català, «T'has begut l'enteniment?», sense donar opció a altres formes com «Que t'has tornat boig?», o «Estàs sonat o què?». De fet, un bon nombre de catalano-oients deuen haver descobert els cultismes «àdhuc», «nogensmenys» o també les «cabòries» gràcies a les paraules fetitx del personatge del president Montilla, que les emprà a tort i a dret per demostrar que «sap català».

Quant a la nostra aportació a nivell de traducció, voldríem recalcar els diferents nivells d'anostrament en els recursos lingüístics que hem presentat. En el cas de parèmies i locucions repertoriades, és fàcil trobar-ne l'equivalent a través de diccionaris de refranys o generals. Ara bé, és possible que la vigència, l'ús o el registre no es corresponguin exactament amb els de la llengua d'arribada. Aquest aspecte quedaria esmenat en una traducció en context.

Ocupem-nos ara de l'argot. Totes les llengües tenen diccionaris d'argot, tot i que se n'han publicat ben pocs de bilingües. Trobar el terme argòtic en una altra llengua és, doncs, senzill si aquest existeix. Hi ha llengües, com el català, que per circumstàncies evidents de la història, tenen un volum de termes d'argot molt menor que el francès, per exemple, i encara contaminat amb paraules del castellà.

Una qüestió diferent és la dels jocs de paraules, que precisen sovint una adaptació. A tall d'exemple i per concloure, els guionistes de l'esquetx d'Obama han hagut de recórrer al castellà («canas» o cabells blancs) per fer el joc entre «We can» i «canas».

Bibliografia i bibliografia web

CONCA, Maria. *Paremiologia*. València: Universitat de València, 1993.

TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *Polònia: Polonews* [en línia]
<<http://www.tv3.cat/pprogrames/polonia/polSeccio.jsp?seccio=polonews>> [gener 2010].

TELEVISIÓ DE CATALUNYA. *Crackòvia*. Barcelona: Columna, 2009.

Diccionaris generals, especialitzats i refranyers

BALBASTRE I FERRER, Josep. *Nou recull de modismes i frases fetes català-castellà, castellà-català*. Barcelona: Pòrtic, 1992.

CENTRO VIRTUAL CERVANTES. *Refranero multilingüe* [en línia]

<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/> [gener 2010].

COLIN, Jean-Paul; MÉVEL, Jean-Pierre. *Dictionnaire de l'argot*. Paris: Larousse, 1990.

Diccionari català-castellà. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1987.

LEÓN, Víctor. *Diccionario de argot español*. Madrid: Alianza, 1994.

RASPALL, Joana; MARTÍ, Joan. *Diccionari de locucions i de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62, 1992.

SÁNCHEZ, Antoni; TAIXÉS, Rafel; TESIS, Rafael. *Argot barceloní*. Barcelona: Parsifal, 1991.